

Rivier én boeren krijgen de ruimte

De 550 hectare grote Overdiepse Polder bij Waspik verandert in een waterberginggebied en geeft vanaf 2015 bij extreem hoog water ruimte aan de Bergsche Maas om overstromingen deels te voorkomen. Het is één van ruim 30 projecten in het kader van het programma Ruimte voor de Rivier en draagt bij aan de veiligheid van vier miljoen Nederlanders op het gebied van water. De veeteelt en agrarische functie van de polder blijft behouden dankzij het tien jaar geleden door de ondernemers/bewoners zelf bedachte terpenplan. Deze zomer verhuist de eerste ondernemer naar zijn op één van de acht terpen gebouwde nieuwe bedrijf en woonhuis.

Hans Brouwer, riviertakmanager van 'Ruimte voor de Rivier', spreekt van een bijzonder project. "De Overdiepse Polder maakte in de jaren '70 deel uit van het rivierengebied. Na de inpoldering en de daaropvolgende grote ruilverkaveling hebben 17 boeren zich er gevestigd." Na hoge waterstanden in 1993 en 1995, die onder meer zorgden voor de evacuatie van een kwart miljoen mensen, besloot de regering in 2000 dat - mede met het oog op veranderingen in het klimaat en de verwachte stijging van de zeespiegel en rivierafvoeren - het alleen maar verhogen en versterken van dijken niet meer afdoende zou zijn en de rivieren meer ruimte moesten krijgen. Daardoor kunnen zij vanaf 2015 16.000 (en vanaf 2050 18.000) kubieke meter water per seconde veilig afvoeren naar zee. Nu is dat nog 15.000 kubieke meter. "De ondernemers van de Overdiepse Polder, één van de gebieden waar de rivier de ruimte moest krijgen, zijn destijds zelf met de oplossing gekomen die nu, sinds 2010, wordt uitgevoerd."

De Provincie Noord-Brabant heeft het terpenplan samen met de betrokken overheden, een consortium van adviesbureaus en de actieve belangenvereniging Overdiepse Polder, verder uitgewerkt, en is verantwoordelijk voor de grondverwerving. Tot de wettelijke beheertaken van Waterschap Brabantse Delta behoren het voorkomen van overstromingen en het regelen van de hoogte van het water. Vandaar dat het, mede op eigen initiatief, verantwoordelijk is voor de uitvoering van het project Overdiepse Polder. "De aannemer regelt alles zelf. Wij toetsen geregeld of hij zich aan alle afspraken houdt. Deze nieuwe werkwijze voldoet heel goed", aldus Maartje Thijssen, projectmanager van het waterschap tijdens een excursie door het gebied, die één en al activiteit laat zien. Over een speciaal aangelegde bouwweg, die straks verandert in een wandelpad, rijden trucks en andere bouwmaterieel af en aan.

Bestaande bedrijven en woningen worden gesloopt, zodra de ondernemer - met een reële schadeloosstelling - is vertrokken naar elders om daar een nieuw bedrijf te beginnen of kan verhuizen naar de nieuwbouw op één van de acht terpen. Deze zijn opgebouwd uit verschillende zandlagen en krijgen elk een oppervlakte van twee hectare.

Veehouder Sjaak Broekmans, die samen met collega Nol Hooijmaijers als 'ambassadeur'

De 550 hectare grote Overdiepse Polder zorgt straks bij het onder water lopen voor een peilverlaging van 23 cm. De in totaal acht terpen aan de zuidzijde blijven veilig en droog.

voor het project optreedt, verhuist binnenkort als eerste. De nieuwbouw is bijna gereed en rust, inclusief de stallen, op 600 palen. Zijn ongeveer 100 koeien grazen zes meter lager, beneden aan de terp in het gedeelte van de polder dat gemiddeld eens in de 25 jaar bij extreem hoog water ruimte moet bieden aan het overtollige water van de in rond 1900 gegraven Bergsche Maas. Dat voorkomt onder meer dat het stroomopwaarts gelegen 's-Hertogenbosch in die situatie overstroomt. Doordat minimaal 48 uur tevoren bekend is dat hoog water op komst is, hebben de boeren voldoende gelegenheid hun vee over te brengen naar de terp. In het geval van een overstroming hebben de boeren, onder wie zeven melkveehouders, recht op compensatie, ook al moet de schaderegeling nog worden geformaliseerd. "In eerste instantie schrokken we toen we hoorden van de plannen voor ontpoldering, maar al snel besloten we geen actiegroep te vormen maar zelf met plannen te komen. Alles wordt precies zoals wij het hadden bedacht. Ik ben blij met de mogelijkheid een geheel nieuw bedrijf te beginnen", zegt Broekmans tevreden. Groot voordeel van het feit dat de boerderijen dateren van de jaren '70 is dat het geen monumentale panden zijn en dus zonder problemen kunnen worden gesloopt.

27 cm

Wanneer alle terpen klaar zijn en alle oude gebouwen gesloopt, is het tijd de bestaande dijk aan de Bergsche Maas (aan de noordzijde van de polder) te verlagen om het

teveel aan rivierwater in extreme situaties te kunnen opvangen. Het peil van de rivier daalt daardoor met ongeveer 27 centimeter. Langs het Oude Maasje, de oorspronkelijke rivier aan de zuidzijde van de polder, komt een nieuwe winterdijk, die als nieuwe primaire waterkering Waspik moet beschermen. Het gebied tussen de nieuwe dijk, die wordt aangelegd als een vloeiend tracé, en het Oude Maasje krijgt een natuur- en recreatiebestemming.

De acht terpen zijn gesitueerd langs en op dezelfde hoogte als de nieuwe dijk, zodat de veeteelt- en agrarische bedrijven ook tijdens overstromingen goed bereikbaar zijn. De terpen zijn alle van min of meer gelijke omvang en op gelijke afstand van elkaar gepland. Ze krijgen een robuuste erfbeplanting. De vegetatie in de uiterwaarden mag tussen oktober en april, wanneer de kans op hoog water het grootst is, niet hoger zijn dan 30 centimeter. De bodem moet glad zijn, zodat het wassende water zonder obstakels door de polder kan stromen.

Wat de waterhuishouding in de ontpolderde polder betreft staan vernieuwing van het bestaande gemaal in het noorden en de aanleg van een sluis op het programma. Op dit moment moet de aannemer de waterplas in het westelijke puntje, die met flauwe oevers een waterhuishoudkundige en ecologische functie krijgt, waterdicht krijgen. Er is veel kwel en tijdens het ontgraven moet tegelijk vrijkomende grond worden ingebracht om de plas te verontdiepen.

Het weggraven van grond in de Overdiepse Polder.

Overheden werken nauw samen met elkaar. De Provincie Noord-Brabant heeft het terpenplan samen met de betrokken overheden, een consortium van adviesbureaus en de actieve belangenvereniging Overdiepse Polder verder uitgewerkt, en is verantwoordelijk voor de grondverwerving. Het Rijk staat garant voor de schadeloosstellingen. Wensen die daarbuiten vallen, moeten de agrariërs zelf financieren, waarbij overigens niet wordt uitgesloten dat zij in de toekomst alsnog gebruik kunnen maken van nog te ontwikkelen subsidieregelingen van de Europese Unie.

Internationaal bezoek

De aanpak in de Overdiepse Polder is bijzonder genoeg om jaarlijks vele internationale journalisten, projectmedewerkers en bestuurders te trekken, die komen kijken hoe Nederland hier zijn inwoners tegen het water beschermt. Vooral het feit dat ontpoldering kan samengaan met behoud van de agrarische functie opent vele buitenlandse gasten de ogen. Ook Europa is onder de indruk. Het project krijgt subsidie van de Europese Unie in het kader van de ALFA-regeling (Adaptive Land use for Flood Alleviation). Die is bedoeld om burgers in het noordwesten van Europa te beschermen tegen de risico's van overstromingen die het gevolg zijn van klimaatveranderingen. Daarbij is het de bedoeling dat de huidige gebruiksfuncties in de projectgebieden zoveel mogelijk bewaard blijven en dat tegelijk wordt gezocht naar optimale combinaties tussen rivier en bijvoorbeeld agrarisch landgebruik, recreatie en natuurbescherming of -ontwikkeling. De Overdiepse Polder voldoet aan al deze voorwaarden. Andere ALFA-projecten zijn te vinden in Groot-Brittannië, Duitsland, België en Frankrijk.

De eerste boerderij die op een opgeworpen terp in de Overdiepse Polder een tweede leven begint.

